

Elokuvamusiikki ja elokuvien äänimaisema – Film Music and Cinematic Soundscapes

15.12.2016

Kimi Kärki

Vastaava toimittaja (Editor)

Kulttuurihistoria (Cultural History) & International Institute for Popular Music (IIPC)

Turun yliopisto (University of Turku)

Petri Saarikoski

Päätoimittaja (Editor in Chief)

Digitaalinen kulttuuri (Digital Culture)

Turun yliopisto (University of Turku)

See below for an [English version](#) of the editorial.

Elokuva ja musiikki ovat toistensa sukulaisia – äänelokuvan ajalla ne elävät toisiinsa kietoutuneena ja vaikuttavat taiteenlajeina lähtemättömästi toisiinsa. Musiikin rinnalla myös elokuvien äänimaisema täydentää valkokankaalle rakentuvaa audiovisuaalista kokemusta. Musiikki ja äänet houkuttelevat yhdessä katsojaa astumaan elokuvan kuvaamaan todellisuuteen, ne ovat keskeinen syy kokemuksen immersivisyyteen, elokuvan maailmaan uppoutumiseen. Miten kauhea olisi kauhuelokuva ilman ääniä? Monien klassisten elokuvien musiikkimaailma on jäänyt elämään niin, että musiikki toimii täysin omana taiteellisen kokonaisuutena. Elokuvan historia tuntee monia mytologisoituja ohjaaja–säveltäjä -työpareja, kuten Alfred Hitchcock ja Bernard Herrmann, Sergio Leone ja Ennio Morricone sekä David Lynch ja Angelo Badalamenti. Onpa elokuvan ohjaaja saattanut jopa itse vastata musiikista, ajatellaan vaikka John Carpenterin hyytävää teemaa elokuvasta *Halloween* (1978). Se on hyvä esimerkki ajattomasta tunnussävelmästä, joka on noussut alkuperäisen elokuvan rinnalle osaksi pysyvää populaarimusiikin kulttuuriperintöä.

WiderScreenin vuoden 2016 viimeinen teemanumero ”Elokuvamusiikki ja elokuvien äänimaisema – Film Music and Cinematic Soundscapes” syntyi tarpeesta tarkastella poikkiteollisesti elokuvan, äänimaiseman ja musiikin monipolvista vuorovaikutusta. Numerossa valitut artikkelit ja katsaukset edustavat digitaalisen kulttuurin, musiikkitieteen ja elokuvatutkimuksen oppialoja, ja ilahduttavasti kaksikielisen numeron kirjoittajakunta on hyvin kansainvälinen.

Laura Jordán González (Pontificia Universidad Católica de Chile) ja Nicolas Lema Habash (Université Paris 1, Panthéon-Sorbonne, Ranska) tarkastelevat artikkelissaan ”Dismembering Body and Voice: Raúl Ruiz’s *Mammame* and the Critique of Cinematic Dualism” Jean-Claude Gallottan baletti-teokseen *Mammame* perustuvaa samannimistä Raúl Ruizin elokuvaa (1986) filosofis-dualistisena tulkinnan kohteena. Kokeileva elokuva leikkii elokuvataiteen audiovisuaalisella perinteellä, tarkoituksellisesti erottaen kuvan ja äänen toisistaan: suu toimii niin äänen lähteenä kuin tanssivan kehon osana.

Markus Mantere (Sibelius-Akatemia) tarkastelee artikkelissaan ”Musiikki kasvun, muistamisen ja tuhoavan läsnäolon merkinä. J.S. Bachin *Goldberg-varianttien* merkitys Hannibal Lecterin fiktiivisen hahmon rakentumisessa” klassisen pianomusiikin ja kauhuelokuvan yhteyttä. Bach ja Glenn Gouldin pianotaide ovat kannibaalien sarjamurhaajan Hannibal Lecterin suosikkeja elokuvissa *Uhrilampaat* (*Silence of the Lambs*, 1991), *Hannibal* (2001) ja *Nuori Hannibal* (*Hannibal Rising*, 2007) sekä tv-sarjassa *Hannibal* (2013–2015). Artikkelin erityisfokus kohdistuu *Nuori Hannibal* -elokuvaan, koska sitä kautta roolihahmon psykologiseen narratiiviin saadaan historiallista syvyyttä.

Laura Miranda (Universidad de Oviedo, Espanja) on kartoittanut espanjalaisen elokuvaperinteen äänimaisemaa varhaisessa Francon Espanjassa artikkelissaan ”The Spanish Cinema Soundscape in the 1940s: Songs for a New Regime”. Vaikka maa oli oikeistolainen diktatuuri, sen elokuvateollisuus perustui pitkälti tasavaltalaisen ajan käytännöille. Totalitarismia pönkitettiin niin sotilaallisten, uskonnollisten kuin kirjallisten elokuva-adaptaatioiden avulla. Elokuvien musiikki ja laulut tarjosivat kuitenkin myös kumouksellisia mahdollisuuksia, niiden avulla voitiin ottaa kantaa hyvinkin voimakkaasti. Miranda avaa ennen muuta aikakauden ikonisten laulujen yhteiskunnallista merkitystä.

Sini Mononen (Turun yliopisto) analysoi elokuvallista seksuaalista väkivaltaa ja vainoamista artikkelissaan ”Raiskaava ja vainoava musiikki. Vainoaminen off-screen-raiskauksena ja akusmatisoitu vainoaja-raiskaaja elokuvassa *Hirveä kosto*”. Erityisenä tarkastelun kohteena Monosella on Lamont Johnsonin ohjaaman 1976-vuoden *Hirveä kosto* -elokuvan äänimaisema, joka suorastaan tuottaa vainoamisen tunteen, raiskaajan

käyttäessä säveltämäänsä musiikkia henkisen väkivallan välineenä. Musiikki siis tuottaa ajatuksen vainoamisesta ei-näytetyn raiskaamisen symbolina. Äänimaisema muuttuu elokuvan jälkipuoliskolla katartiseksi ja tuottaa – vainoamisen ja raiskauksen vastaäänenä – feministisen koston akusmaattisen tilan.

Sanna Qvick (Turun yliopisto) tarkastelee tänä vuonna edesmenneen David Bowien sadunomaista elokuvaroolia menninkäiskuningas Jarethina ja tämän laulamia lauluja artikkelissaan "Goblin King in *Labyrinth*. An audio-visual close reading of the songs by David Bowie". Myös Muppetit luoneen Jim Hensonin nukkeja ja eläviä näyttelijöitä yhdistävässä elokuvassa *Labyrintti* (1986) populaarimusiikkitähti David Bowien suorituksella niin näyttelijänä kuin laulajana on keskeinen merkitys: kahdesta päähenkilöstä (toinen on Sarahia esittävä nuori Jennifer Connelly) vain Bowiella on laulurooli. Elokuva on lähestulkoon musikaali, vai onko sittenkään? Qvick lähilukee Bowien näyttelijä- ja laulusuoritusta suhteessa elokuvan genreen ja Bowien elokuvaa varten kirjoittamiin lauluihin.

Heikki Rosenholmin (Turun yliopisto) katsauksessa keskitytään kahteen valtavirtaa edustavaan Hollywood-elokuvan – *Rocky* (1976) ja *The Karate Kid* (1984) – ja esiin nostetaan kysymys siitä, miten elokuvamusiikki voi kertoa katsojalle tarinaa. Olli Lehtosen (Turun yliopisto) ja Janne Virtasen (TTY) katsaus puolestaan keskittyy *Hotline Miami* -videopelin äänimaiseman ja musiikin rooliin nostalgian synnyttäjänä.

WiderScreenin uutena kokeiluna mukana on Ajankohtaista-palstan lanseeraus. Ensimmäisenä julkaisuna palstaan on liitetty Anna Sivulan (Turun yliopisto) ja Jaakko Suomisen (Turun yliopisto) katsaus retrovaatiosta historiallisena innovaationa. Katsausta sinällään voisi hyvinkin käyttää populaarimusiikin ja elokuvatutkimuksen yhteydessä, jos ajatellaan esimerkiksi, miten vanhaa musiikkiteknologiaa on otettu uusiokäyttöön.

Teemanumero muotoutui aikana, jolloin varsinkin 1980-luvulla lapsuutensa ja nuoruutensa viettänyt sukupolvi sai jatkuvasti suru-uutisia populaarimusiikin kentältä. David Bowie, Prince ja Leonard Cohen ovat tunnetuimmat artistit, jotka poistuivat keskuudestamme kuluneen vuoden aikana. Legendaarinen elokuväsäveltäjä Ennio Morricone ehti jo terveyssyistä perua Suomen keikkansa, mutta onneksi konsertti saatiin järjestettyä vielä marraskuun lopussa. Monet kollegamme ovat harmitelleen, että loppuunmyyty konsertti meni heiltä ohi. Kaikesta päätellen tämä keikka lienee ainoa laatuaan Suomessa. Konserttitunnelmat tallentuivat kuitenkin Kimi Kärjen tässä numerossa ilmestyneeseen arvosteluun.

Omasta ja toimituskunnan puolesta toivotamme tieteellisesti viihtyisää matkaa joulukuun numeron parissa! Haluamme kiittää kaikkia kirjoittajia ja artikkelien vertaisarvioitsijoita ahkeruudesta!

Otamme jatkuvasti vastaan juttutarjouksia mistä tahansa audiovisuaalisen kulttuuriin ja digitaaliseen kulttuuriin liittyvistä aiheista. *WiderScreenin* kevään 2017 teemanumeron aiheena on Teksti-Taide. Toimittajina hääriilevät Markku Reunanen ja Tero Heikkinen.

"Elokuvamusiikki ja elokuvien äänimaisema – Film Music and Cinematic Soundscapes" on omistettu David Bowien (8.1.1947–10.1.2016) muistolle.

Porissa ja Turussa 15.12.2016

Pääkuva: Jennifer Connelly ja David Bowie Jim Hensonin ohjaamassa elokuvassa *Labyrintti* (*Labyrinth*, 1986).

Film Music and Cinematic Soundscapes

Film and music are related – in the era of the sound cinema they intertwine and affect each other in multiple ways. As much as music, also the cinematic soundscapes enhance the audio-visual experience of the audience. Music, sounds, sound effects and noise all lure the spectator – also listener! – to enter the 'reality' of the film, they are central for the immersiveness of the experience. How horrible would a horror film be without the sound? The film music of many classic films has had a semi-independent afterlife as a separate work of (pop)art. The film history knows many mythologised director–composer pairs, such as Alfred Hitchcock and Bernard Herrmann, Sergio Leone and Ennio Morricone, and David Lynch and Angelo Badalamenti. Sometimes the director might be responsible for the music as well, perhaps the most famous

example being John Carpenter and his chilling theme music from *Halloween* (1978). It is a primary example of a 'timeless' theme tune that still resonates as a part of lasting popular cultural heritage.

The final theme issue of *WiderScreen* in 2016, "Film Music and Cinematic Soundscapes" was born out of the need to observe the multifaceted interactions of film, soundscapes, and music in a multidisciplinary fashion. The articles and overviews of the theme issue represent digital culture, musicology, and film studies. And the fact that this bi-lingual issue has a properly international group of authors, makes us very happy indeed.

Laura Jordán González (Pontificia Universidad Católica de Chile) and Nicolas Lema Habash (Université Paris 1, Panthéon-Sorbonne, France) observe in their article "Dismembering Body and Voice: Raúl Ruiz's *Mammame* and the Critique of Cinematic Dualism" the interesting Raúl Ruiz film from 1986, based on Jean-Claude Gallotta ballet. The highly experimental film plays with the cinematic audio-visual tradition, by purposefully separating sound and image: the mouth appears both as a sound source and as a part of the dancing body.

Markus Mantere (Sibelius-Academy, Finland) writes in Finnish about the J.S. Bach's *Goldberg Variations* in relation with the Hannibal Lecter films *Silence of the Lambs* (1991), *Hannibal* (2001), *Hannibal Rising* (2007), and the television series *Hannibal* (2013–2015). The main focus of Mantere's analysis is on *Hannibal Rising*, as the film captures the early years of the cannibal serial killer, and gives historical depth to the musical narrative featured in all of the mentioned films.

Laura Miranda (Universidad de Oviedo, Spain) has mapped the early cinematic heritage of Franco era in Spain in her article "The Spanish Cinema Soundtrack in the 1940s: Songs for a New Regime". Even if the country was under a right wing totalitarian rule, its film industry practices were inherited from the era of the republic. But the totalitarianism was supported with militaristic, religious and literal film adaptations. Even if these were the mainstream of the cinema during the 1940s, the songs featured in the films also hid subversive potential, and potentially gave voice for oppositional political activists. Miranda mainly analyses the social meaning of the iconic film songs of the era.

Sini Mononen (University of Turku, Finland) analyses the cinematic voicing of sexual violence and stalking in the film *Lipstick* (Lamont Johnson, 1976) in Finnish. The soundscapes and music of the film have a profound role in expressing the off-screen rape of the protagonist. These sounds of violence and stalking are finally replaced by cathartic sounds that fight the stalker, the film's acousmatic space becomes a part of the feminist revenge.

Sanna Qvick (University of Turku) observes the late David Bowie as the Goblin King Jareth in Jim Henson's fantasy film *Labyrinth* (1986). The film combines live acting and puppets, and Bowie has the central role as the singer and author of the featured songs. Qvick discusses the genre of the film, whether it's a musical or not, and provides a close reading of Bowie's vocalisations and song writing.

Heikki Rosenholm (University of Turku) offers an overview on two mainstream Hollywood films, *Rocky* (1976), and *The Karate Kid* (1984). Another overview by Olli Lehtonen (University of Turku) and Janne Virtanen (Tampere University of Technology, Finland) focuses on the nostalgic soundscapes and music in the video game *Hotline Miami*. Both overviews are in Finnish.

As a new experiment in *WiderScreen*, there is a new column for topical matters. As the first column, Anna Sivula (University of Turku), and Jaakko Suominen (University of Turku) discuss 'retrovation' as a historical innovation.

This theme issue was authored during a year of constant sad news from the field of popular music, especially for those of us who lived their childhood and youth in the 1980s. David Bowie, Prince, and Leonard Cohen are the most well-known artists who left us in 2016. The legendary film composer Ennio Morricone once cancelled his concert in Finland in the spring, but luckily the rescheduling was successful in the autumn. Many colleagues missed this – probably – last opportunity to witness Maestro live, but Kimi Kärki managed to be there and write a short Finnish language review in this issue.

We, along with the editorial board, wish to welcome you to enjoy this special December issue! We'd like to thank all of our authors, and also our effective and learned reviewers!

We will continually accept offers for articles on any subject matters related to audio-visual culture and digital culture. The spring 2017 theme issue is on *Teksti-Taide* (text-art), edited by Markku Reunanen and Tero Heikkinen.

"Film Music and Cinematic Soundscapes" is dedicated to the living memory of David Bowie (8th January, 1947–10th January, 2016).

In Pori and Turku, 15th December, 2016

Front page: Jennifer Connelly and David Bowie in *Labyrinth* (Jim Henson, 1986)